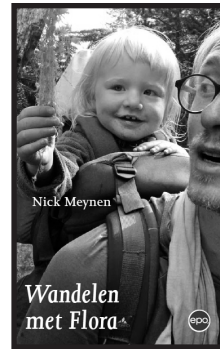

Het wandelisme: een relevante religie?

Nick Meynen

Als escapisme evolueert, kun je uitkomen bij wandelisme: het wandelen als een religie in zijn meest letterlijke betekenis van 're-ligare': opnieuw verbinden. Deze atheïstische religie heeft niets met God te maken, wel met mens-natuurrelatie. Het creëren van een empathische band met de natuur kan niet vroeg genoeg beginnen. Deze stellingen in dit essay vertrekken van een wandelavontuur: een koppel dat met hun baby en later peuter in vier delen over de kamlijn van de Pyreneeën wandelt (bijna 1000 km). Een aanleiding die ik gebruikte om een boek over wandelen te schrijven: Wandelen met Flora (uitgeverij EPO). Dit essay zoomt in op het idee dat wandelen een levensbeschouwing kan worden en dat die vooral opkomt in een specifieke West-Europese sociale, culturele en economische context.

Ondergedoken in haar draagdoek en door moedergeur bedwelmd, voelt Flora het nirwana wenken. Een paar passen in een monotone en zachte cadans volstaan. Zij slaapt, wij stappen en de tijd mag ook een dutje doen. We bereiken een beboste camping bij Huldenberg. Laag avondlicht valt door het bladerdek en de vogels geven een concert. Flora wordt wakker en opent haar mond, maar de plaat hapert. Ogen sperren zich open. Ik haal haar uit de draagdoek, til haar omhoog en draai langzaam rond. Ze is te verbouwereerd om ook maar een kik te geven. Daarna maken haar vingers soms een vuist, misschien in een vergeefse poging om al die geluiden, geuren en kleuren vast te grijpen. Dat ons gezin die eerste nacht in een tent vrij goed kon slapen is een detail. Bij thuiskomst besluit Fany: 'We proberen het.'

Misschien draait wandelen enkel om een bewuste blootstelling aan de positieve emoties die onze vijf weken oude dochter daar in Huldenberg uitte? Verbazing. Verwondering. Verbinding.

Een paar weken later geeft onze kinderdokter haar zegen voor een trektocht van de Atlantische Oceaan tot de Middellandse Zee. Uiteindelijk zullen we de bijna duizend kilometer in vier delen wandelen: eerst met een baby, later met een peuter. Onderweg zien we dat wandelen een trend is, maar in welke context past die hype? Zegt die hype iets over wie we zijn? We gaan op zoek naar verhalen en verbanden die het gezin overstijgen en die iets zeggen over de tijden waarin we leven. Want al snel blijkt dat er achter de hype iets meer zit dan recreatie, sociale status of biologische drang. Al vormt die drang misschien een goed begin.

Het medische wandelalfabet

De simpelste verklaring voor de wandelhype is de medische. Een werkende West-Europeaan staat steeds vaker gelijk aan een getemde bureauklerk, zoals ondergetekende. Of je dat nu betreurt of niet: boeren en arbeiders zijn in West-Europa bedreigde menssoorten. Wandelen wordt compensatiegedrag voor de zittende mens. Het gevolg is wél dat ik net als alle beeldschermwerkers bij de start van elke tocht stramme spieren uit hun comateuze bureaubestaan moet sleuren. Die eerste dagen vervloek ik de romantisering van het wandelen. De adrenaline brengt me aan de start, maar dan blijkt dat ik ook uit andere vaatjes zal moeten tappen.

Gelukkig is ons lichaam een wonderbaarlijk instrument. Miljoenen jaren werd het geperfectioneerd om goed te stappen. Die verkrampde spieren weer soepel krijgen kost energie, maar daarna *krijg* je energie. Elke duursporter weet wat ik bedoel. De wetenschap noemt deze zelfgemaakte opium endorfine. In het medisch wandelalfabet is endorfine de vijfde reden om te gaan wandelen. Na Alzheimer (of artritis), Borstkanker (of bloeddruk), Coördinatiestoornis en Diabetes. Voor dit en veel meer schrijven dokters voor: ga wandelen. Regeringen echo-en die boodschap maar al te graag na. In de Verenigde Staten betaalt de overheid misschien wel tot 150 miljard dollar per jaar aan medische kosten als direct gevolg van slecht eten én buitensporige

Zegt die wandelhype iets over wie we zijn? Homo sapiens denkt de aan een scherm gekluisterde Homo app-mens te zijn, maar we blijven een Homo stapmens. Al snel blijkt dat er iets meer achter zit dan recreatie, sociale status of biologische drang.

inactiviteit¹. Homo sapiens denkt de aan een scherm gekluisterde Homo app-mens te zijn, maar we blijven een Homo stapmens.

Enter: een baby

Eenmaal je aan die zelfgemaakte opium zit, valt afkicken tegen. Twee wandeljunks die een kind krijgen vragen zich vooral af hoe ze hun lange tocht kunnen aanpassen. Club Med en een vakantie in Blankenberge zijn in ons gezin voer voor nachtmerries. Maar als we na vier dagen stappen mét een baby door hitte uitgeput in een camping met een minichalet aankomen, lijkt het op inchecken in het paradijs. Het wandelen moet ook leuk zijn voor Flora. We denken aan opgeven en blijven er vier dagen rusten en twijfelen. Tot de puzzel past. Aan de ene kant wil ons lichaam niet opgeven voor het zijn *return on investment* heeft gekregen. De endorfine eist meer. Aan de andere kant stellen we vast dat Flora het gedragen worden mist. Je baby dragen in een draagdoek is goed voor haar rug, zelfvertrouwen én een natuurlijke oplossing voor haar reflux (overgeven). De oplossing is eenvoudig: we aanvaarden haar biologische klok. Dat wil zeggen: om 5u opstaan en om 6u vertrekken. Voeg toe: een zelf opgelegde deadline van 12u als aankomstuur en je hebt dé formule om vóór hitte én onweders een aardig eind te kunnen stappen. Dag negen: de eerste stapdag na vier dagen rust. Na twaalf kilometer stappen komen we al om negen uur aan op de camping die we als doel hadden. Een half uur later beslissen we de tocht van morgen ook al te doen: nog eens dertien kilometer. Sinds die dag was er geen houden meer aan.

Wandelen is kinderspel

We stappen dat eerste jaar 250 kilometer en nemen een jaar later de draad weer op, daar waar we hem in Arrens-Marsous achtergelaten hadden. Altijd opnieuw oostwaarts, naar het volgende vooruitgestuurde postpakje met luiers en een gasbidon. Koud water of sterke stroming weerhouden de nu 15 maanden oude Flora niet om de bergbeek te verkennen. Sandalen aan, broekspijpen omhoog en hop, het water in. Ik mag enkel haar handen vasthouden terwijl ze de beek verkent. Eenzelfde ongeremd enthousiasme toont ze als ze mag stappen met een wandelstok, om dennenappels te verzamelen, de wandelsignalisatie te zoeken of zacht mos te aaien. Waar het bij een baby nog wat zoeken naar een goede interpretatie van haar emoties is, is er nu geen twijfel mogelijk. Dat een in hoofdzaak gedragen peuter geniet van een trektocht is zo helder als het water van de bergbeek.

Tot die conclusie komt ook Richard Louv, een auteur die schrijft over de connecties tussen familie, natuur en gemeenschap. Volgens hem zijn baby's en kinderen blootstellen aan de natuur essentieel voor hun lichamelijke én mentale gezondheid². Enig probleem: in Engeland toonde een studie bij meer dan 1000 mensen aan dat het percentage kinderen dat in bossen speelt daalde van 46 procent naar 10 procent³. Het gevolg is dat we sinds Louv's *Last Child in the Woods* steeds meer spreken over de natuurtekort-stoornis⁴. Een aantal steden, zoals Gent en Brugge, proberen daar iets aan te doen – door meer te investeren in openbare ruimte waar kinderen buiten kunnen spelen. Maar de vraag is of dat kan opwegen tegen onze obsessie met veiligheid, nette kleren en propere handjes. In Nederland probeert men tegengewicht te bieden ... door op 28 juni 2013 alle kinderopvangorganisaties op te roepen mee te doen met de eerste nationale Modderdag. Persoonlijk ben ik geen fan van zaken die we één dag in het jaar doen. Voor een kind met stok én ouderlijke toestemming is bijna elke stapdag een modderdag.

De gevolgen van een generatie tussen muren opgesloten kinderen gaan helaas verder dan de gerelateerde toename van het aantal adolescenten met depressie en burn-out, wat Louv aantoont. Hoe zwakker de persoonlijke band met de natuur, hoe zwakker het milieu-activisme op latere leeftijd. Iemand die positieve emoties nooit met de natuur associeert, moet al zeer rationeel denkend zijn om zich op basis van feiten alleen voluit tegen de destructie van de natuur in te zetten. Verwondering, geluk en liefde vormen een vruchtbare bodem voor verontwaardiging en verzet. Die zijn nodig in een economie die als een steeds machtigere machine ons natuurlijk kapitaal opvreet. Zo krijgt de spectaculaire terugval van het aantal kinderen dat in de natuur speelt een veel grotere betekenis. Uit verwondering kan verontwaardiging en actie volgen – maar wat als we de verwondering niet toestaan?

Iemand die positieve emoties nooit met de natuur associeert, moet al zeer rationeel denkend zijn om zich op basis van feiten alleen voluit tegen de destructie van de natuur in te zetten. Verwondering, geluk en liefde vormen een vruchtbare bodem voor verontwaardiging en verzet.

Religie = re-ligare = opnieuw verbinden = lange paden nemen

Alexandra runt in de zomer een berghut bij een meer, hoog in de bergen. Er hangen kleurrijke boeddhistische vlaggetjes en foto's uit de Himalaya, zoals bij ons thuis. Flora maakt hier snel vrienden. We delen de beddenbak met een koor. Bij het aperitief oefenen ze hun repertoire. *'We were waaaalking in the light of the moon, we were walking in the light of the moon'*. Dat brengt voldoende animo in de hut om haar handen te laten draaien en te applaudisseren. Zelfs de norse vrouw die eerder vroeg hoe Flora in een slaapzaal zou slapen, ontdooit.

'Degenen die de ... (nm: weggelaten woord) bijwonen zijn meestal niet allemaal van dezelfde leeftijd of hetzelfde ras en hebben niet hetzelfde beroep, noch hetzelfde opleidings- of inkomensniveau: ze vormen een willekeurige verzameling zielen, die alleen verbonden zijn door hun gedeelde overtuiging van bepaalde waarden. De ... (nm: weggelaten woord) ontbindt resoluut de economische en sociale subgroepen waarin we gewoonlijk verkeren en laat ons deel uitmaken van het grotere geheel dat de mensheid is.'

In *Religie voor atheïsten. Een heidense gebruikersgids* van filosoof Alain de Botton worden de twee hiaten in bovenstaand citaat door het woordje 'mis' ingevuld. Maar als je dit citaat zonder het woordje 'mis' leest – en na de anekdote van het koor – vind je dan ook dat er net zo goed 'avond in de berghut' kan staan? In datzelfde boek klaagt Alain de Botton dat het in onze moderne wereld niet aan plekken ontbreekt 'waar we in gezelschap uitstekend kunnen dineren – vooral steden laten zich graag voorstaan op hun enorme aanbod aan hoogwaardige restaurants – maar het is veelzeggend dat er bijna geen plaatsen zijn die ons kunnen helpen van vreemden vrienden te maken.' Juist daarom zijn berghutten vandaag zo populair: daar kan het.

'De natuur liefhebben door erin te wandelen en zich door haar majesteit te laten inspireren, ... is een religieuze act', zegt de Nederlandse filosoof Ton Lemaire (1997)⁵. Religie is niet hetzelfde als godsdienst. Anderen geloven wat ze willen, maar voor mij is God zelfbedrog. Het maken van lange wandelingen lijkt in ons gezin wél religieuze proporties te hebben, als je religie terugbrengt naar zijn letterlijke betekenis van het Latijnse *re-ligare*.

Al wandelend in een berghut aankomen die je enkel met andere wandelaars zult delen, is een waardevol ritueel: opnieuw verbinden met dat spontane en humane contact dat je met wildvreemden kunt maken. De berghut zelf is een gemeenschap waar mensen elkaar als gelijken kunnen ontmoeten, waar de sociale klassen die de beschaving beneden heeft minder van tel zijn.

Al wandelend in een berghut aankomen die je enkel met andere wandelaars zult delen, is een waardevol ritueel: opnieuw verbinden met dat spontane en humane contact dat je met wildvreemden kunt maken. De berghut zelf is een gemeenschap waar mensen elkaar als gelijken kunnen ontmoeten, waar de sociale klassen die de beschaving beneden heeft minder van tel zijn. Uiteraard worden deze rituelen en plaatsen niet religieus genoemd. In onze geseclariseerde samenleving is het woord 'religie' voor de meeste mensen een scheldwoord.

Paden verbinden plaatsen met elkaar en dus beoefenen mensen die paden nemen misschien wel de meest letterlijke vorm van *re-ligare*. Onderweg verbinden ze plaatsen met elkaar, verbinden ze opnieuw met zichzelf, met de natuur én met wildvreemden. Het nemen van een lang pad is een toegankelijke, niet noodzakelijk mystieke religieuze daad die in deze ontkerkelijkte samenleving aantrekkelijk lijkt, zolang we het geen religie noemen.

Bevrediging van oerbehoeftes

De vergelijking stopt niet bij het nemen van paden en berghutten als informele kerken. Wandelen is ook opnieuw verbinden met ondergesneeuwde oerbehoeftes, zoals het zoeken van het beste pad, de beste kampplaats en het maken van vuur. Een paar van onze beste herinneringen zijn stroken waar we veel bosaardbeien vonden, een prachtige locatie om wild te kamperen en die keer dat we wilde munt plukten om thee op ons kampvuur te maken. Allemaal zaken die onze jager-verzamelaarvoorouders deden en waar ze ook liefde en respect voor elkaar mee konden tonen. Al wandelend maak je terug connectie met die symboliek. Je ziet die behoefte ook in het moderne leven: mannen die zich verdringen aan de barbecue om het vuur aan te maken. Tof, maar dat kan toch niet tippen aan de originele variant?

Wandelmeditaties

Al wandelend is de staat van meditatie nooit ver weg. Je bent een lange wandeling in de bergen aan het maken en je gedachten drijven mee met de wind. Je verdrinkt in de duizelingwekkende ruimte die je als stadsmens niet meer gewend bent en focust helemaal op het hier en nu. Stappen wordt een automatisme en via aandacht op de ademhaling kom je tot meditatie. Soms komt zelfs trance opzetten. Zintuigen dimmen zo sterk tot je plots wakker wordt en beseft dat je geen beschrijving kunt geven van het traject dat je zonet volgde. Ik ben het meestal eens met de kritische auteur Michael Foley. Die stelt in *The Age of Absurdity* (2010) dat mediteren niet de staat is waarbij je in lotushouding evaporeert naar het nirwana⁶. We vertrekken misschien voor zelfgemaakte opium, kampvuren én voor contact in berghutten, maar we hopen onderweg ook mentale rust te vinden. Wandelen geeft het slib in mijn woelige hoofd de tijd om te bezinken. Je wandelt naar buiten en naar anderen, maar ook naar binnen.

We vertrekken misschien voor zelfgemaakte opium, kampvuren én voor contact in berghutten, maar we hopen onderweg ook mentale rust te vinden. Wandelen geeft het slib in mijn woelige hoofd de tijd om te bezinken. Je wandelt naar buiten en naar anderen, maar ook naar binnen.

Pelgrims

Die drang om opnieuw te verbinden leeft ook bij pelgrims. We kruisten hun wegen op meerdere punten, sliepen soms in dezelfde gîte en raakten al snel aan de praat over het waarom van de hele onderneming. Na deze ontmoetingen met pelgrims durf ik stellen dat hun drijfveren veel met religie te maken hebben, maar weinig met godsdienst. De

pelgrims naar Compostela doen me eerder aan Katharen dan aan katholieken denken. De Katharen deden in de 13de eeuw aan introspectie. Ze verbonden zich opnieuw met het eenvoudige leven van Jezus en keerden zich af van de pauselijke Kerk. De pelgrimsroute die we kruisen, slingert wel van kerk tot kerk, maar uit talrijke gesprekken blijkt dat pelgrims totaal niet met God bezig zijn. Ik had eerder de indruk dat zij en ik van hetzelfde wéglopen: consumptiekerken, het snelle genot en Facebook. Het ging allemaal om verbinding met elkaar, zichzelf en de natuur. De pelgrimhype naar Compostela is slechts één uiting van een religieuze revival: die van het wandelisme.

De pelgrimsroute die we kruisen, slingert wel van kerk tot kerk, maar uit talrijke gesprekken blijkt dat pelgrims totaal niet met God bezig zijn. Ik had eerder de indruk dat zij en ik van hetzelfde wéglopen: consumptiekerken, het snelle genot en Facebook.

Dat er wel degelijk sprake is van een hype bewijzen de cijfers. Het aantal pelgrims dat naar Compostela trekt, stijgt exponentieel: van minder dan 5.000 in 1990 naar 272.135 in 2010⁷. Maar waarom komt dat wandelisme vooral de laatste twee decennia zo snel op? Om die vraag te beantwoorden moet ik uitweiden over de opkomst van een andere religie: de Groeicultus.

Van God naar Groei

Hersenscans wijzen uit dat kijken naar een product van een topmerk vandaag dezelfde neurologische respons geeft als kijken naar een religieuze afbeelding vroeger (Kjaergaard, 2008)⁸. Toen Steve Jobs stierf, zette *The Economist* hem als een heilige op de cover. Vroeger strafte God Eva toen ze een vrucht van de Boom der Kennis at. In het kwartaal-kapitalisme straft het ratingbureau Standard & Poor's elk land dat een niet-neoliberaal beleid overweegt. Ongeacht de *poor standards* die het daar zelf bij gebruikt, volstaat een dreiging van een *downgrade* opdat een democratisch verkozen leider nieuwe mensenoffers maakt.

Het geloof dat eeuwige groei van het bruto nationaal product én van onze consumptie voor de mensheid geen middel naar een goed leven maar een doel *an sich* is, noem ik de Groeicultus. Darwin ontwierp met zijn evolutietheorie de emmer voor ons geloofsafval: we zijn geen kinderen van God. Na Wereldoorlog II smeten steeds meer mensen hun geloof in die emmer. Maar de yuppies recycleerden uit diezelfde emmer de Groeicultus. Zo deelt de Groeicultus met het katholieke geloof een artificieel onderscheid tussen natuur en mens. Het verschil is dat de Groeicultus het begrip natuur vertaalt in grondstoffen en het begrip mens in consument. 'Voor een klassieke Griek zou dit een ultieme illustratie van hybris zijn: het idee dat wij, als mens, buiten, ja boven de natuur zouden staan', schrijft psychoanalyticus Paul Verhaeghe in zijn recentste boek (*Identiteit*, 2012)⁹. Hij maakt een sublieme dissectie van hoe het neoliberalisme onze psyche aan het veranderen is, en dat gaat vrij ver. Te ver.

Ondertussen bloeit bij ecologische economen een wetenschap over sociaal verantwoordte *degrowth*. Helaas doen ze me vooral denken aan verkopers die op de eerste dag van de solden de deur opendoen en de hysterische massa vriendelijk vragen om kalm te blijven. Vandaag kun je Groei/God respect tonen door te consumeren/bidden in een winkel/kerk. Schrap wat voor jou niet past. Of je kunt je religieuze koopplicht via het internet vervullen door bijvoorbeeld een zak te kopen met daarop geschreven

'buy more shit or we're all fucked'¹⁰. Die staat nu te koop voor slechts vijf pond sterling. Allen daarheen!

Het is crisis in de consumptiekerk

Ons bruto nationaal product, onze consumptie en onze wolkenkrabbers: als het maar groeit. Maar onze aarde groeit niet. Wat krimpt zijn nieuwe olievondsten, zoetwatervoorraden van California tot China, graanproductie per persoon, visbestanden, bossen, ijskappen en ga zo maar door (Heinberg, 2011)¹¹. Zelfs ons welbevinden groeit niet boven een in Europa en in de zogezegd 'ontwikkelde' landen al bereikt punt van financiële rijkdom (Wilkinson, 2009)¹². De Groeicultus drijft op los zand. De consumptiekerk is in wezen zelfdestructief.

Na de val van De Muur zag de econoom Fukuyama het einde van de geschiedenis: het neoliberale kapitalisme zou hét politieke systeem voor de mensheid worden¹³. Dat klonk mooi, maar puur fysisch gezien kun je niet oneindig lang je natuurlijke kapitaal opvretten op een eindige planeet. Daar wél in geloven toont aan wat de Groeicultus is: een geloof. Hun apostelen zitten in bijna elke politieke partij en in bijna elk land, wat het misschien tot het gevaarlijkste geloof maakt dat de mensheid ooit gekend heeft.

Escapisme

Voor mensen zoals Christopher McCandless was de val van De Muur niet het einde maar het begin van een geheel nieuwe geschiedenis. We kennen zijn verhaal via het boek en de film *Into the Wild*¹⁴. Hij was een intelligente jongen uit een welgesteld Amerikaans gezin die naar Harvard mocht gaan. Geïnspireerd door wat de 19de eeuwse filosoof Henry David Thoreau over zelf gekozen eenvoud schreef, weigerde hij een burgerlijk leven. Hij walgde van zijn ouders, die opgeklommen waren van eenvoudige arbeidersafkomst naar rijke burgers met een drang naar dure en nieuwe dingen. Mensen die dat ook graag etaleren. Zijn reactie was extreem. Hij knipte zijn bankkaarten door, schonk zijn geld aan Oxfam en verdween van de radar: escapisme van het zuiverste soort. Twee jaar zwierf hij op ascetische wijze door de Verenigde Staten. Tijdens zijn vier maanden isolatie in de wildernis van Alaska kerfde hij op een stuk hout:

'The climatic battle to kill the false being within and victoriously conclude a spiritual revolution'.

Zijn reactie is net zo radicaal als het radicale consumentisme van de Amerikaanse middenklasse. Het ene radicalisme brengt het andere voort. Toen dat tikkeltje hoogmoed hem het leven kostte, kwam er een artikel, boek, bekroonde film, fonds en een website die tot vandaag discussies uitlokt¹⁵. Chris was een extreem ver wegspringende knikker die ontsnapte uit de steeds doller draaiende roulette van het casinokapitalisme. Andere knickers

Wij horen tot het groeiend aantal vluchtelingen dat het 'wegwandelen van de consumptiekerk' nogal letterlijk neemt. Waarbij het een uitdaging is om te evolueren van escapisme naar wandelisme: een positieve keuze.

landen onder meer in Boeddhistische centra, *mindfulness* cursussen, yoga, een groot Hare Krishnacentrum in de Ardennen of bij al dan niet zelfverklaarde therapeuten die alles aanbieden van een goede babbel tot Tibetaanse klankschaaltherapie. Wij horen tot het groeiend aantal vluchtelingen dat het 'wegwandelen van de consumptiekerk' nogal letterlijk neemt. Waarbij het een uitdaging is om te evolueren van escapisme naar wandelisme: een positieve keuze.

De institutionalisering van het wandelisme

Elke religie begint met een inspirerende geest die zelf zijn pad zoekt. Maar overal waar Boeddha en Jezus komen, ontstaan volgelingen die een denkproces in dogma omzetten en zo de religie institutionaliseren. Die rituelen ontwikkelen en voorzichtig begane en goed geselecteerde paden betonnen. De wandelreligie ontsnapt niet aan die institutionalisering. Vandaag heb je een consumptie-industrie en afgelijnde subidentiteiten voor elke wandelaar. Bij de pelgrims wordt dit: Compostella bereiken, een schelp rond je nek hangen en wandelen op sobere wijze. In de fusie tussen de Groeicultus en wandelen stap je bij voorkeur de GR-20 in Corsica of rond de Mont Blanc en creëer je een identiteit met hulp van technologische kledij, uitrusting en een sterke aanwezigheid op het internet. Subgroepen groeien als paddenstoelen uit de grond en wandelaars identificeren zich al dan niet bewust met een specifieke subgroep. In een dorp of stad mengen die subgroepen zelden. In het ergste geval ontstaat zelfs rivaliteit tussen wat dan snobs en fundamentalisten gaat heten. In de bergen vervagen die grenzen. Hoe verder van de stad, hoe irrelevanter het onderscheid tussen de subgroepen. Bergen hebben ook in dat opzicht de functie van kerken: ze creëren een gemeenschapsgevoel. Ze bouwen bruggen over sociale, economische én culturele kloven.

Ik zoek liefst mijn eigen weg, juist omdat ik ook zelf wil zoeken. Ik leef niet om een God te dienen of om in de voetsporen van een ander te treden. De vrouw van een uitbater van een artificieel winkeldorp zegt in de reportage Pretpark Nederland: 'Kopen, kopen, kopen. Daar zijn we toch allemaal voor geboren?'¹⁶ Het voor mij meest schokkende was: in haar uitdrukking zag ik geen spoor van humor of cynisme.

Ik weet niet waar ik voor geboren ben, maar wel dat wandelen me dichtert naar een paar tussentijdse antwoorden voert. Op één tocht besloot ik een kritische freelancejournalist te worden, op een andere milieuvrijwilliger. Beslissingen die ik op tocht neem, komen van zo diep en krijgen zoveel tijd om te rijpen dat ik ze ook in de praktijk breng. Ook in dat opzicht vervangt een lange tocht de functie die meneer pastoor vroeger had en de consumptiekerk vandaag heeft: zeggen wat de zin van het leven is. Met als grootste verschil dat je als wandelaar je eigen levenskeuzes maakt. Het wandelisme is zo geen vrijblijvende hobby meer, maar een middel om tot keuzes en zingeving te komen. Een letterlijke levensbeschouwing.

Een paar nuancerings

Het wandelisme zou een religie voor atheïsten kunnen zijn, maar lijkt me gedoemd als godsdienst. Europese wandelaars vallen zelden op hun knieën voor Moeder Natuur, als substituut voor de zelfonderwerping aan God. Rousseau en de romantici staken

hun liefde voor de natuur in een godsdienstig kleedje, maar voor de aanbidding van Moeder Natuur moet je vandaag eerder in Latijns Amerika zijn, waar ze haar *Pacha Mama* noemen. In Ecuador heeft *Pacha Mama* rechten en kan iemand *in naam van* de zee een bedrijf aanklagen, zoals de rechtszaak Moeder Aarde versus British Petroleum – voor de Deepwater Horizon olieramp.

In de berghut aan de voet van de Vignemale hangen wel stickers tegen de ondertunneling van die berg, maar ook die actievoerders gaan niet zo ver dat ze echt geloven dat er een God op de top van de berg woont. Volgens cultuurpaus Gerard Mortier kun je laïcisme al sinds twee eeuwen in heel Europa zien. Europeanen zouden meer dan elders en zeker sinds de Franse revolutie godsdienst hooguit tolereren als een pure privé-aangelegenheid. De paus mag dan nog op een popster lijken – in een retour van God in de Europese hoofden geloof ik niet. Allah, Khrisna en consorten laat ik in deze beschouwing over wandelen in West-Europa bewust buiten beschouwing.

Nog een nuance: het klopt dat wij net zoals de meeste wandelaars een op zijn minst ambivalente houding ten opzichte van de consumptiekerk en de groeireligie hebben. Meestal passeren we eerst bij een consumptietempel voor we aan onze wandeling beginnen: de buitensportzaak. Maar even vaak heb ik in een winkel een slecht gevoel. Ik wil er zo snel mogelijk weg om te ontsnappen aan de lepe valstrikken die je omsingelen. Wandelen in de natuur is ook wegwandelen van die bekeringstrucjes, van de prachtige vleesetende planten die ons overal met open mond omsingelen. Weg van winkels, reclame en productplacement. Om diezelfde reden weiger ik al veertien jaar om hét bekeringsinstrument in huis te halen: de TV. Waarbij ik moet bekennen dat er sprake is van compensatiegedrag als we op tocht eens in een klein hotelletje slapen en er op de kamer een tv staat. Moraal van het verhaal: wandelisme staat voor mij voor afstand nemen van de Groeicultus, consumptiekerken, anonimiteit, vluchtigheid en beeldschermen – maar ik koop onderweg té veel koffie, gebak en ijsjes om als een fundi door te gaan.

De culturele, economische en geografische context van het wandelisme

Er is een reden waarom ik doorheen dit essay meestal over West-Europa spreek. Noord-Europa en Oost-Europa zijn waarschijnlijk even vruchtbare bodems voor het wandelisme, maar Zuid-Europa lijkt me schraler. Het wandelisme komt vooral op bij Europeanen ten noorden van Alpen, Pyreneeën en Karpaten. Dat lijkt me logisch want ‘wie we worden hangt vooral van onze omgeving af’ (Verhaeghe, 2012)¹⁷. Toeval of niet: Zuid-Europa kleurt nog veel katholieker. Misschien is het gat in de religieuze markt er kleiner? In Spanje is de wandelcultuur in elk geval een stuk minder ontwikkeld dan in Frankrijk. Daar komt nu nog eens de economische breuklijn bovenop – die maakt dat men in Zuid-Europa wel andere prioriteiten heeft dan lang gaan wandelen. Portugal, Spanje, Italië, Griekenland en Cyprus zijn één groot sociaal-economisch slagveld. De Balkan is niet veel beter af. Ik waag me hier niet aan een verklaring voor die economische breuk tussen Zuid-Europa en de rest van Europa, maar wat hier telt is dat ze merkbaar is. Voeg daar dan nog eens de geografische verschillen aan toe. Alleen al het feit dat men in het vlakke volle Nederland al jaren onderzoekt of men een berg van twee kilometer hoog kan bouwen zegt genoeg over de nood aan bergen.

Een verdere precisering van de bevolkingsgroep die het meest gevoelig is voor het wandelisme lijkt me moeilijker. Je kunt wandeladepten vinden van de laagste tot de hoogste sociale of economische klasse, want laat ons duidelijk zijn: in de bergen gaan wandelen hoeft amper geld te kosten. Ik weet nog dat mijn eerste lange trektocht in de Alpen me rond de 3000 BEF gekost heeft. Een bedrag dat ik toen op een heel lange werkdag verdiende, als 16-jarige afwasser in een restaurant. We kampeerden wild en het avondeten bestond uit een blik ravioli van een kilo die in het midden van het kampvuur werd gezet. Met een kind gaan wandelen kost wel wat meer, omdat je dan minder eten kunt meesleuren en al eens sneller voor die kamer in een pension in dat dorpje kiest. Wandelen is van elke leeftijd, geslacht en economische stand.

Wat wél opvalt is dat de wandelmicrobe een voorkeur van huidskleur heeft: wit. In vier trektochten van in totaal tien weken door de Pyreneeën kan ik me niet één niet-witte bedgenoot herinneren. Als je fantasie daarbij op dreef geraakt: in slaapzalen met beddenbakken en matrassen die tegen elkaar liggen is iedereen bedgenoot, maar niemand seksuele partner. Waarom vinden we de niet-witte medemens zelden tot nooit terug in een berghut in Alpen of Pyreneeën? Die observatie bevestigt dat de culturele en religieuze context waarin het wandelisme opkomt een belangrijke rol in diens opgang speelt.

Tot slot nog een geografische precisering. In de dunbevolkte, sterk gelovige Verenigde Staten heerst volgens de ecologische econoom Joan-Martinez Alier vooral een soort wilderniscultus, die een artificiële opdeling nastreeft tussen civilisatie en natuurreserveaten (Alier, 2002).¹⁸ Christopher McCandless zijn verhaal is typisch Amerikaans: alles of niets. In het wandelisme gaat het niet om het weglopen van andere mensen, integendeel. Het spreekt voor zich dat het wandelisme zoals hier beschreven totaal irrelevant is voor iemand die in Bolivia, Burkina Faso of Nepal woont en elke dag méér kilometers te voet aflegt dan een gemiddelde Europese beeldschermwerker per jaar, op de route van stoel tot koffieapparaat.

Er zijn uitzonderingen, maar het wandelisme lijkt vooral een religie die niet zo genoemd wil worden – met als grootste groeipotentieel de groep blanke, boven Alpen, Pyreneeën en Karpaten wonende Europeanen. Met een lichte voorkeur voor de blanke *bureauropeanen*.

De almaar groeiende ongelijkheid die het kapitalisme creëert, smelt in de bergen als sneeuw voor de zon. Het maakt niet uit of je met een uitrusting van 10.000 of 100 euro in een berghut aankomt. Het maakt nog minder uit hoeveel geld je kunt uitgeven: iedereen slaapt in dezelfde beddenbak en eet dezelfde soep.

Wandelisme is een socialistische religie

Ik ben hooguit een luis in de pels van de aarde. Jij bent dat ook. Conclusie: jij en ik zijn gelijk. Dat besef komt in de bergen al snel op. Wandelen wordt ook de *great leveller* genoemd: de grote gelijkmaker. Wandelen door weer en wind, drinken van bronnen en opwarmen aan een knisperend kampvuur. Een wandelaar beweegt niet in de natuur, hij wordt een microscopisch klein deel van de natuur. Wandelen rekent af met het overdreven antropocentrisme dat in de 20e eeuw

onder verschillende gedaantes de kop op stak: van fascisme tot humanisme en van katholicisme tot de Groeicultus. De almaar groeiende ongelijkheid die het kapitalisme

creëert, smelt in de bergen als sneeuw voor de zon. Het maakt niet uit of je met een uitrusting van 10.000 of 100 euro in een berghut aankomt. Het maakt nog minder uit hoeveel geld je kunt uitgeven: iedereen slaapt in dezelfde beddenbak en eet dezelfde soep. Die komt per tafel van twaalf in één terrine op tafel. Wat ontbreekt is dat de *gardien* aan de kop van de tafel gaat staan om het brood te breken en de vissen uit de delen. Ego's, maskers en camouflagepakken worden bij het binnenkomen aan de kapstok gehangen. Schoenen gaan uit en lange tafels smeken om een ontmoeting van gelijken. Het wandelisme is een vorm van ecosocialisme.

Met de thuisblijvers ben ik asociaal. 'Ik ben niet op kantoor, niet in de stad en niet in de geciviliseerde samenleving. Geen telefoon, geen internet. Ik zal u wel contacteren als ik terug ben.', zegt mijn automatisch email-antwoord als ik wekenlang op pad ben. Dat komt bijna neer op maatschappelijke dienstweigering. Wandelen op die manier is mijn reactie op de hypersociale wereld met zijn toegenomen drang naar opgaan in de massa en de permanente angst om 'iets te missen'. Als ik thuis ben, doe ik vlot mee met statusupdates, maar als ik wandel mis ik weinig. Wat ik mis, hier thuis, is dat aan-niets-gebonden gevoel.

De vlucht uit Andorra

Het eerste dat opvalt als we op onze doortocht van de Pyreneeën de pas naar Andorra nemen, is dat er dwars door de bossen littekens lopen. Ten behoeve van de skiënde consument. Na een paar wielrenners zijn de eerste mensen die we tegenkomen een groep jongens die met een soort ski op wieltjes en stokken een race houden. Golfbanen en indoorschaatsbanen wisselen elkaar af. Elke sport is individueel, technisch en duur. Zoals in de Heerlijke Nieuwe Wereld:

'Primula's en landschappen, zo legde hij uit, hebben een ernstig gebrek: ze zijn gratis. Liefde voor de natuur houdt geen fabrieken draaiende. Er werd besloten de liefde voor de natuur uit te bannen.' ... 'We conditioneren de massa om het platteland te verafschuwen,' besloot de directeur. 'Maar tegelijkertijd conditioneren we hen om dol te zijn op alle buitensporten. Tevens zien we er op toe dat voor het beoefenen van alle buitensporten ingewikkelde apparatuur gebruikt moet worden. Zodat ze zowel geproduceerde artikelen consumeren als vervoer.' (Huxley, 1999)¹⁹

Iets in mij zegt me dat we geen zeshonderd kilometer gestapt hebben om in deze Heerlijke Nieuwe Wereld te eindigen op dit gigantische bed, starend als twee zombies naar een natuurdocumentaire. De simpelste accommodatie bleek een hotel met drie sterren te zijn. Midden in dit prachtige gebergte passeren we toevallig een soort *gated community* voor peuters, met plasticen glijbanen op kunstgras. De voornaamste zorg van de conciërge bestaat erin om de ouders te waarschuwen: geen kruimels op het kunstgras! Wat verder wachten twee kerels in Victoriaans kostuum met gouden boorden en een kepie van een stationschef naast een rode loper op bezoekers die zich laten verleiden door het bloemige parfum van het viersterrenhotel. Hier surft men op de permanente high die past bij een belastingparadijs. De 'geciviliseerde mens' heeft die afstand tot de natuur overal genomen, maar hier is de concentratie verstikkend. Een

land met meer bankfilialen dan bakkers. De natuur is hier iets dat je kunt bewonderen vanuit de telecabine, op weg naar de hoger gelegen golfbaan.

Als wijlen Jaap Kruithof ooit Andorra aanschouwde, zou hij het waarschijnlijk een verzachte vorm van ecofascisme noemen: die waar men de natuur her en der beweert te sparen, maar enkel in functie van een menselijk doel. De natuur als iets waardevol op zich zien, ongeacht de functie die ze voor mensen heeft, lijkt voor een frequent wandelaar evident. Net zoals die zijn eigen rol in de kosmos op zeker ogenblik onvermijdelijk zal beginnen te relativieren, wandelend doorheen de grootsheid van de natuur. 'De toekomst van onze planeet kan niet worden veiliggesteld door een arrogante en zelfgerichte mens, alleen door een wezen dat zich inschakelt in een groter geheel en zichzelf durft relativieren.', schreef Kruithof (2012)²⁰.

We vluchten uit het skidorp en gaan wildkamperen. Als Flora slaapt en het kampvuur brandt zie ik eerst een paar sterren, dan een sterrenhemel zoals ik die ken en dan de halve melkweg. De heldere rivier klotst door mijn aders, het vuur knispert als vonken in mij en in deze Heerlijke Nieuwe Wereld is mijn drugs van vandaag de zoete geur van verbrand dennenhars.

De toekomst van het wandelisme

In deze competitieve, vervuilde en van de natuur afgesneden wereld wordt het wandelen en slapen in berghutten steeds aantrekkelijker. Voor steeds meer mensen is het een manier om de leegtes op te vullen die een zittend bestaan, secularisering, consumptiedrang en het individualisme van de stad achterlaten. Wandelen compenseert voor de dagelijkse anonieme pendelrit van de ene betonnen plaats naar de andere. Voor een groeiende groep mensen is die wandelcultuur geëvolueerd van een recreatieve of sportieve activiteit naar een zingevende daad die hun identiteit en leven vorm geeft. Die groep blijft groeien. Verstedelijking, ontkerkelijking en verschuiving van werk naar kantoorgebouwen lijken langetermijntrends. Ik denk dat ze er voor blijven zorgen dat nieuwe religies gaten in de markt der verdwaalde zielen vinden. Het wandelisme is slechts één tint binnen een heel palet. Het is één manier om niet helemaal cynisch te worden, eenmaal de mythes van God en Groei doorprikt zijn.

Bio

Nick Meynen (°1980) schreef *Nepal. Nieuwe wegen in de Himalaya* (EPO, 2010) en is co-auteur van *Ecological Economics from the Ground Up* (Routledge, 2012). Hij is geograaf en heeft postgraduat in *conflict & development* en researchjournalistiek. Sinds 2008 werkt hij 3/5de als activist. Verder is hij ook journalist, schrijver, vader en wandeljunkie. Voor zijn nieuwste boek, zie: www.facebook.com/wandelenmetflora

Eindnoten

- 1 http://opinionator.blogs.nytimes.com/2012/03/29/nature-deficit-disorder/nl=todaysh headlines&emc=edit_th_20120330
- 2 Louv, Richard, *Last Child in the Woods: Saving Our Children From Nature-Deficit Disorder*, Chapel Hill, Algonquin Books of Chapel Hill, 2005.
- 3 England Marketing, *Report to natural England on childhood and nature: a survey on changing relationships with nature across generations*, March 2009.
- 4 http://en.wikipedia.org/wiki/Nature_deficit_disorder
- 5 Lemaire, Ton, *Wandelenderwijs*, Amsterdam, Ambo, 1997.
- 6 Foley, Michael, *The Age of Absurdity*, Simon & Schuster, London, 2010.
- 7 http://en.wikipedia.org/wiki/Way_of_St._James
- 8 Kjaergaard, Inge, *Advertising to the Brain*, Denmark, Focus, 2008.
- 9 Verhaeghe, Paul, *Identiteit*, Amsterdam, De Bezige Bij, 2012.
- 10 <http://www.moderntoss.com/shitnaks/cloth/buy-more-shit-cotton/>
- 11 Heinberg, Richard, *The end of growth: adapting to our new economic reality*, Canada, New Society Publishers, 2011.
- 12 Wilkinson, Richard, Pickett, Kate, *The Spirit Level. Why More Equal Societies Almost Always Do Better*, London, Allen Lane, 2009.
- 13 Fukuyama, Francis, *The end of history and the last man*, New York, Free Press, 1992.
- 14 Krakauer, John, *Into the Wild*, New York, Anchor Books, 1997.
- 15 <http://www.christophermccandless.info/>
- 16 Van Erp, Michiel, *Pretpark Nederland*. Amsterdam, A-film, 2007 (film).
- 17 Verhaeghe, Paul, *Identiteit*, Amsterdam, De Bezige Bij, 2012.
- 18 Alier, Joan-Martinez, *Environmentalism of the Poor*, Cheltenham, Edward Elgar Pub, 2002.
- 19 Huxley, Aldous, *Brave New World*, Naarden, Element Uitgevers, 1999.
- 20 Kruithof, Jaap (Erven), *Teksten voor de toekomst*, Berchem, EPO, 2012.